

ATATÜRK'E VERİLEN AD VE UNVANLAR İLE ONA YAKIŞTIRILAN SIFATLAR

M. Hakan ÖZÇELİK*

Mustafa GÜNEŞ**

ÖZ

Atatürk, sayısız başarıları ve dahi özellikleri ile Türk ulusunu adeta yeniden inşa etmiş, 20. ve 21. yüzyıl dünya tarihine damgasını vurmuş karizmatik bir liderdir. Atatürk'e doğumundan günümüze kadar, kişiliğinin ve eylemlerinin bir sonucu olarak yerli ve yabancı kişi ve kurumlarca çeşitli ad, sıfat ve unvanlar verilmiştir. Ona yöneltilen sıfatlar, yakıştırmalar ve lakaplar onunla özdeşleşmiş, insanlık tarihin hafızasında yerini almıştır. Atatürk'ün yaşamı, her zaman ilgi çekmiş ve çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Bu araştırmada, onun yaşamında Mustafa ile başlayıp Atatürk ile biten isimleri ve bunları niteleyen unvan, sıfat, övgü ve lakapları saptanmaya çalışılacak, isimlerin ortaya çıkış sebepleri, yer ve tarihler ile kişiler de gözetilerek kaynakçalı olarak sentezlenecektir. O yaptıklarıyla tarihte çok az kişiye nasip olacak güzellikte ve sayıda sıfat ve unvan elde etmiştir. Bu unvan ve/veya sıfatların tespit edilmesi, anlamlarının kavranması ve onların elde edilmiş öykülerinin belgelerle ortaya çıkarılmasının yerinde olacağı düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Atatürk Unvanları, Atatürk Sıfatları, Ad, Unvan, Sıfat, Yakıştırma

ATATURK'S GIVEN NAMES, HIS ADJECTIVES AND NICKNAMES

ABSTRACT

Atatürk was a carismatic leader, with countless success and genius, closely rebuilt the Turkish nation and left his mark on 20th and 21st centuries. Since his birth,

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi. E-posta: hakanozcelik@aydin.edu.tr

** Öğrenci, İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Tarih Bölümü. E-posta: mustafagunes65@gmail.com

Atatürk had been given many names, attributions and titles by local and foreign persons and institutions, as a consequence of his practices. The attributions and the epithets which imputed to Atatürk, were identified with him and took place in memories of humanity. Atatürk's life had always been attracted attention and subjected to numerous researchs. In this research, the given names from "Mustafa" to "Atatürk" and the supplemental attributions, titles, compliments and epithets are tried to be identified by paying regard to the place, time and people; the reasons of the names are going to be synthesised by using bibliograpy. Atatürk has acquired something hard to come by to anyone by getting numerous attributions and titles with his practices, like nobody had. It is thought that it would be appropriate to determine the titles and/or epithets, make sense out of them and bring into open the stories of acquiring them.

Key Words: *Atatürk Names, Atatürk nicknames, epithets*

Giriş

Tarihin en kanlı savaşlarından biri olan I. Dünya Savaşı sonucunda imparatorlukların kadim duvarları yıkılmış, yıkıntılardan yeni imparatorluklar ve genç ulus devletler doğmuştu. İmparatorlukların ve toplumların yaşadıkları bu rezonanstan sonra deforme olmuş yönetimler kıyasıya bir restorasyon sürecine girmişlerdi. Bu dönemde yaşanan kriz sürecini yönetebilecek çok az sayıda devlet adamı, asker ve lider çıkmıştır. Bunların en önemli simalarından birisi; bir gümrük memurunun çocuğu olan, başarılarını ve karizmasını liderlik niteliklerinden, gücünü soylu kral geleneğinden değil halktan alan, 20. yüzyıla damgasını vuran, fikirleri yüzyıllar ötesine taşınan, Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'tür. Atatürk'ün başardığı işlerin Türkiye'de ve yabancı ülkelerde yankılanması ona haklı bir şöhret getirmiştir. Başardığı her olgu, çağdaşları arasında ve sonrasında olumlu ve olumsuz tartışma konusu olmuştur. Zaman ilerledikçe yaptığı devrimlerin Türkiye'yi çağdaş toplumlar ligine taşıması ona duyulan sevgi ve hayranlığı artırmıştır. Bunun tezahürü olarak da O'na birçok ad, ve unvan verilmiş, üstünlüğünü niteleyen insani sıfatlar yakıştırılmıştır.

Mustafa ve Kemal

Öncelikle doğduğunda verilen ismi "Mustafa" ile başlamak gerekir. Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Atadan bunun öyküsünü şöyle anlatır: "Ağabeyime ad koymak için bütün hısım ve akraba toplanmışlar. Birçok adlar söylemişler. Fakat babam, bunların hiçbirini beğenmeyerek, ağabeyimin adını koymuş... Bunun sebebi de, babam küçükken kardeşi Mustafa'nın salıncağını

sallarken onu düşürüp ölümüne sebep olmuş. Kardeşinin hatırasını yaşatmak için ağabeyime Mustafa adını koymuşlar¹.”

İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in isimlerinden biri olan “Mustafa” sözcüğü Arapçada “seçilmiş” anlamındadır². Arapça dilbilgisine göre; “safâ” (duru, berrak olmak) kök fiiline iki harf ekleyerek elde edilmiş “istafâ”(seçmek) fiilinden türetilmiş ismi'l mef'ûldür. Türkçede ‘edilgen sıfat’ sınıflandırmasına giren “Mustafa” için, Türkçenin modern anlamdaki ilk sözlüğünü yazan Şemseddin Sami eserinde; “1.Seçilmiş, 2. Fahr-i alem Efendimizin sıfatı mübarekesinden olup lisanımızda mana-i luğaviyyesiyle pek isti'mal olunmuyor³.” şeklinde açıklamada bulunmuştur. Yani, Türkçede Hz. Muhammed'in ismi olarak kullanımı dışında sıfat kullanım alanının olmadığı belirtilmiştir. Araplarda ise, Peygamber'den bahsedilirken “Muhammed Mustafa” şeklinde “Muhammed” ile birlikte kullanılarak bu sözcüğün sıfat hali ön plana çıkarılmıştır. Bu isim, Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra, Hz. Muhammed'e sevginin yüksek bir göstergesi olarak Türkler arasında gayet yaygın kullanılmış, erkek çocuklara verilen isimlerin en çok tercih edileni olmuştur. Çocukluk yıllarını bu isimle geçiren Atatürk, 1893 yılında Selânik Askerî Rüştiyesi'ne girmiştir. Bu okulda matematik öğretmenliği yapan Yüzbaşı Mustafa Efendi, genç öğrencisinin yetenekleri ve zekâsı karşısında onu, sınıftaki diğer Mustafalardan ayırt etmek üzere adının sonuna “Kemal” ismini ilâve etmiştir. Artık o “Mustafa Kemal” olmuştur⁴. Arapçada isim olan ve “bilgi ve erdem bakımından olgunluk, yetkinlik, erginlik, eksiksizlik⁵” anlamına gelen “Kemal”i, Genç Mustafa çok sevmiş ve onu “Mustafa”dan hiç ayırmamıştır. Kişiliğinin, zekâsının ve yeteneklerinin bir ödülü olarak ilk kazandığı ad; “Kemal” onunla bütünleşmiş ve adeta vazgeçilmez bir ikili doğmuştur: “Mustafa Kemal”.

Mustafa Kemal Bey; Anafartalar Kahramanı

1902 yılında Harp Okulu'ndan mezun olduğunda unvanı mülazım olmuştur. Arapçada “lüzum” sözcüğünden türetilmiş ve “bir daireye maaşsız olarak gidip gelen, stajyer, teğmen⁶” anlamına gelen “Mülazım” askerlikte bir subay rütbesi idi. O dönemlerde orduda rütbelilerin birbirlerine hitabında

¹ Enver Behnan Şapolyo, **Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi**, Rafet Zaimler Yayınevi, İstanbul, 1958, s.27.

² Mustafa Nihat Özön, **Osmanlıca Türkçe Sözlük**, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1987, s.568.

³ Şemseddin Sami, **Kamus-i Türki**, Sahhaflar, İstanbul, 2011, s.1357.

⁴ Utkan Kocatürk, **Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2007, s.31-32.

⁵ TDK, **Türkçe Sözlük**, TDK Yayınları, Ankara, 2005, s.1131.

⁶ Özön, **a.g.e.**, s.592.

gelenek olan “Bey” hitabını da eklemek gerekiyordu: “Mustafa Kemal Bey”. Mustafa Kemal Bey, stratejik taarruz ve stratejik savunma hakkında tuttuğu kendi el yazısı kayıtlarında defter kapağındaki etikette isim ve unvanını “Erkanıharp Namzedi Mülazım Mustafa Kemal” şeklinde kullanmıştır⁷. Zekâsı ve yetenekleri ile dikkatleri üzerinde toplayan Mustafa Kemal Bey subay çıktıktan sonra da fiziksel özellikleriyle de ordu içerisinde dikkat çekmeye başlamıştır. Ordu içerisinde belirgin fiziksel özelliklere sahip olanlara lakap takmak bir gelenektir. “Çocukluğundan beri en çok dikkat çekenini saçlarının sarılığı ve gözlerinin maviliği olmuştur. Bu özelliği onun subaylığında ‘Sarı Kemal’, general olduktan sonra da hep ‘Sarı Paşa’ diye anılmasına sebep olmuştur⁸.”

1905 yılında “Kurmaya Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey”; 1907’de “Kolağası Mustafa Kemal Bey” ve 1909 tarihinde Hareket Ordusu Kurmay Başkanı Mustafa Kemal Bey olmuştur. Kolağası; o zamanlar Osmanlı Ordusunda “yüzbaşı ile binbaşı arasında yer alan bir rütbe ismi” idi⁹. 31 Mart Ayaklanmasını bastırmak için Selanik’ten Mahmut Şevket Paşa komutasında İstanbul’a gelen Hareket Ordusunun, her türlü faaliyetlerin kayıt edildiği resmi kayıt defterine Mustafa Kemal’in rütbe ve unvanları; “Selanik’te Redif Fırka (Tümen) Karargahı Erkân-ı Harbiye Reisi(Kurmaya Bşk.) Mustafa Kemal Bey,...” sıralaması ile yazılmıştır¹⁰.

Osmanlı Devleti’nin, I. Dünya Savaşı’na katıldığını ilân ettiği 11 Kasım 1914’te Sofya’da Kaymakam rütbesiyle Askeri Ateşe görevindeydi. Kaymakam (kâim-i makam); Arapça kökenli kâ’im ile makam kelimelerinden galatlaşarak birleşik isim haline gelmiş ve eskiden yarbay rütbesine karşılık kullanılmıştır¹¹. Kaymakam Mustafa Kemal Bey 20 Ocak 1915 yılında 3. Kolordu’ya bağlı olarak Tekirdağ’da teşkil edilecek 19. Tümen Komutanlığı’na atanmış ve 25 Şubat 1915’de Çanakkale savaşına katılmak üzere birliği ile Eceabat’a nakil olmuştur¹². Çanakkale’de muharebelerin şiddetlendiği dönemde; 1 Haziran 1915’te Miralay (Albay) rütbesine yükselmiştir. 8 Ağustos 1915’te en kanlı çatışmaların yaşandığı Conkbayırı’nda durumun kritikleşmesi üzerine Miralay Mustafa Kemal’in; 5. Ordu Komutanı Liman von Sanders’in Kurmay Başkanı Kâzım (İnanç)’a

⁷ Genelkurmay ATESE, **Atatürk’ün Not Defterleri-VI**, Genelkurmay Yayınları, Ankara, 2005, s.3.

⁸ Ali Güler, **Sarı Paşa İnsan Atatürk**, Berikan Yayınları, Ankara, 2007, s.X.

⁹ TDK, **a.g.e.**, s.1198.

¹⁰ Genelkurmay ATESE, **Atatürk’ün Not Defterleri-I**, Genelkurmay Yayınları, Ankara, 2004, s.2.

¹¹ TDK, **a.g.e.**, s.1118.

¹² Kocatürk, **a.g.e.**, s.65-66

telefonda: “Bütün mevcut kuvvetlerin komutam altına verilmesinden başka çare kalmamıştır!” demesi ve Ordu Kurmay Başkanı’nın “Çok gelmez mi?” sözüne “Az gelir!¹³” cevabı, onun kazanacağı yeni unvan ve sıfatların işareti olmuştur. Aynı günün akşamı, İngilizlerin Suvla Körfezi’ne yaptığı ikinci çıkartmadan sonra, “Anafartalar Grubu Komutanı” olarak birliklerinin komutasını ona verilmiş ve 9-10 Ağustos’ta Anafartalar Zaferi’ni kazanmıştır.

Anafartalar Grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal, Çanakkale Cephesinin en önemli ve güven duyulan komutanlarından biri olmuş, I. Dünya Harbi sırasında asker-sivil işbirliği ile çıkarılan Harp Mecmuası isimli bir derginin 1915 yılına ait 2 ve 4ncü sayılarında geniş yer almıştır. 4. sayısında Çanakkale Kireç Tepesi’de mermi kovanlarından yapılmış bir anıtın önünde çekilmiş fotoğrafı, tam sayfa olarak yayınlanmış ve altına şu ifadeler yer almıştır: “Büyüklüğüne söz bulunamayan Bir levha-i Şehamet (Akılla yaratılan bir yiğitlik levhası)”. Bu cümle ile Anafartalar Grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal’in kahramanlığı, yiğitliği ve bunun akılla yaratıldığı ile büyüklüğü teslim edilmiş ve bu büyüklüğünü ifade için söz bulunamadığından yakınılmıştır¹⁴.

Anafartalar zaferini, 17 Ağustos’ta Kireçtepe ve 21 Ağustos’ta II. Anafartalar Zaferi takip etmiştir. Miralay (Albay) Mustafa Kemal, I. Dünya Savaşı’nın seyrini etkileyen bir zafer kazanmış, Ruşen Eşref Bey (Ünaydın) başta olmak üzere İstanbul basını tarafından "Anafartalar Kahramanı" olarak kamuoyuna tanıtılmıştır. Çanakkale Savaşları ile özdeşleşen “Mustafa Kemal” ismi artık tarih sayfalarına yeni bir sıfatla yazılmaya başlanmıştır: “Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal”.

Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal kazandığı başarılarından dolayı aynı zamanda milletin dikkatini çekmiş ve daha muharebeler devam ederken "İstanbul'u Kurtaran Kahraman", "Payitaht Kurtaran Kahraman" unvanı ile de anılmaya başlanmıştır. O dönemin en önemli dergisi olan Harp Mecmuası’nda boy boy resimleri çıkmış ve halkın ağızında bir efsanevi kahraman olmuştur. "İstanbul'u Kurtaran Kahraman", "Payitaht Kurtaran Kahraman" unvanını alan Mustafa Kemal beş kez İstanbul’u, payitahtı kurtarmıştır. Birincisi 25 Nisan 1915 günü Arıburnu’nda Anzak’lara karşı yaptığı taarruzla Anzakları durdurmasıyla, ikincisi 7 Ağustos günü düşmanın Conkbayırı’na yönelik yaptığı kuşatıcı manevrayı engellemesiyle, üçüncüsü 10 Ağustos günü düşmanın taarruz edeceğini değerlendirerek ondan önce taarruz edip

¹³ Kocatürk, a.g.e., s.84.

¹⁴ İsmet Görgülü, “Çanakkale Zaferi ve Atatürk”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, C. IV, Sayı: 16, Ankara, 1995, s.494-495.

Conkbayırı'nın bir kez daha düşman tarafından ele geçirilmesini engellemesiyle, İstanbul'u diğer kurtarışları ise 9 Ağustos'taki Birinci Anafartalar ve 21 Ağustos'taki İkinci Anafartalar Zaferi ile olmuştur.

Çanakkale'de üstün bir askeri başarı gösteren, muharebeler esansında yapmış olduğu hamlelerle muharebenin gidişatını tamamen değiştiren Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal için Çanakkale Savaşı'nın İtilaf devletleri tarafındaki mimarı İngiliz Deniz Bakanı Winston Churchill de "Kaderin Adamı" demiştir¹⁵.

Fahri Yaver-i Hazreti Şehriyari Mustafa Kemal Paşa

I. Dünya Savaşı Osmanlı İmparatorluğu için bütün cephelerde tüm hızıyla devam ederken Aralık 1915'de Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal'in İstanbul'da Hariciye Nazırı Halil (Menteşe) Bey'i ziyaretinde: "...Ben Türk ordusunun yabancı bir adam değilim. Ben ordu ile küçük subaylıktan beri derinden temasa gelmiş bir askerim. Ben olayların sevki ile ordunun içinde subay, nihayet komutan olarak iş görmüş ve zannıma göre muvaffak olmuş bir komutanım, Türk ordusunu, onun faziletini, kıymetini ve ordu ile neler yapılabileceğini benim kadar anlayan az olmuştur¹⁶." diyerek yeni görevlere ve unvanlara hazır olduğunu gösteriyordu.

16. Kolordu Komutanlığı'na atanan Miralay Mustafa Kemal, 26 Mart 1916 tarihinde Diyarbakır'a gelerek komutayı almıştır. 1 Nisan 1916'da Diyarbakır'da iken Miralaya (Tümgeneral/Tuğgeneral) rütbesine yükseltilmiştir¹⁷. Rütbe unvanı Miralaya olmasına karşın bütün hitap ve yazışmalarda yaygın olarak kullanılan "Paşa" sıfatı artık onun hayatına girmiştir. Türkçe bir terim olan ve Osmanlı İmparatorluğu zamanında yüksek sivil memurlara ve albaydan üst rütbede bulunan askerlere verilen bu sıfatın¹⁸ Cumhuriyet döneminde karşılığı "generaldir". Eski Türkçedeki erkek evlat anlamına gelen "beşe" kelimesinden mi geldiği yoksa "baş ağa" sözcüklerinin birleşmesiyle mi oluştuğu tartışılabilir da halen halk arasında generaller için kullanılmaya devam edilmektedir. "Miralaya Mustafa Kemal Paşa" artık ölümüne kadar, onunla görüşme fırsatı bulan büyüklü küçüklü her bürokrat, vatandaş ve yakın çevresinden hep "Paşam" hitabını işitecekti.

15 Aralık 1917 - 4 Ocak 1918 arasında Mustafa Kemal Paşa'nın, Velihaht Vahdettin Efendi ile Almanya'ya yaptıkları seyahatten 6 ay sonra, 4 Temmuz

¹⁵ Ali Fuad Erden, **Atatürk**, Burhanettin Erenler Matbaası, İstanbul, 1952, s.17.

¹⁶ Kocatürk, **a.g.e.**, s.92.

¹⁷ Kocatürk, **a.g.e.**, s.95.

¹⁸ TDK, **a.g.e.**, s.1582.

1918'de VI. Mehmet (Vahdettin) padişah olmuştur. Atatürk, 7 Ağustos 1918'de, Yıldırım Orduları Grubu Komutanı General Liman von Sanders'in emrindeki 7. Ordu'ya tekrar komutan olarak atanmıştır. Mustafa Kemal Paşa gelişen İngiliz taarruzu karşısında 7. Orduyu Şeria Nehri'nin doğusuna alma kararı ile orduyu imhadan kurtarmış ve 22 Eylül 1918' de kendisine olağan üstü hizmetleri ve 7. Ordu'yu imhadan kurtardığı için "Fahri (onursal) Yaverlik" unvanı verilmiştir¹⁹. "Padişahın Onursal Yaveri" anlamında olan bu unvanı Mustafa Kemal Paşa 7. Ordu Komutanı iken kullanmaya başlamıştır: "Fahri Yaver-i Hazreti Şehriyari 7. Ordu Kumandanı M. Kemal"²⁰. Bu unvanı 9. Ordu Müfettişliği'ne atandığında da, Havza'dan Harbiye Nezaretine çekilen 29 Mayıs 1335(1919) tarihli bir telgrafta "Dokuzuncu Ordu Kıtaat Müfettişi Yaver Hazret-i Şehriyari Mustafa Kemal"²¹ şeklinde, 89 no.lu vesikada²² ise "9 ncu Ordu Kıtaatı Müfettişi Fahri Yaver Hazret-i Şehriyari Mirliva M. Kemal" olarak kullanmıştır. Ancak Ağustos 1919'dan itibaren yapılan yazışmalarda "Fahri Yaver" unvanına rastlanmamaktadır.

Yıldırım Orduları Gurubu Komutanlığı'ndan Sabık Üçüncü Ordu Müfettişliğine

30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti ile İtilâf devletleri arasında Mondros Ateskeş Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Mustafa Kemal Paşa General Liman Von Sanders'in yerine Yıldırım Orduları Komutanlığı'na atanmıştır. Ardından 7 Kasım 1918 tarihinde Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığının Padişah iradesiyle kaldırılması üzerine Mustafa Kemal Paşa 13 Kasım 1918'de İstanbul'a dönmüştür. Karadeniz Bölgesi'nde Türklerin Rumlara yaptığı baskıyı yerinde incelemek ve önlemek üzere 9. Ordu Kıta'atı Müfettişliğine görevlendirilen Mustafa Kemal Paşa Milli Mücadele'yi başlatma gayretleri için Erzurum'da bulunduğu sırada, kendisini İstanbul'a çağırın İstanbul Hükümeti'yle 8-9 Temmuz 1919 gecesi yaptığı telgraf görüşmesinde resmi memuriyetine son verildiği bildirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'da Harbiye Nezaretine ve Padişah'a resmi vazifesiyle beraber askerlik mesleğinden istifa ettiğini bildiren bir telgraf göndermiştir²³. O, artık resmi olarak unvansız ve rütbesizdi. Bunun neticesi olarak Erzurum Kongresi'nde Kongre Genel Kurulu; 24 Ağustos 1919'da Erzurum Vilayeti Makamına verdiği Hey'et-i Temsiliye üyelerinin isimlerini ve unvanlarını şöyle

¹⁹ Kocatürk, a.g.e., s.119,EK-A,EK-B.

²⁰ **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Harp Tarihi Dairesi** , E.U. Basımevi, Sayı.27, Ankara, 1959, 702 Nolu vesika, EK-C,EK-D.

²¹ **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Sayı 5, 1953, 90 Nolu Vesika.

²² **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, a.g.e., 89 Nolu Vesika.

²³ Kocatürk, **Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi**, 1973, s.48.

belirtmiştir: “Mustafa Kemal Paşa: Sabık Üçüncü Ordu Müfettişi, Askerlikten Müstafi.²⁴” Hey’et-i Temsiliye’nin başkanı seçilen Mustafa Kemal Paşa bu unvanını 23 Nisan 1920’ye kadar yani TBMM açılana kadar kullanmıştır.

“Asi General” den Büyük Millet Meclisi Reisi’ne

Samsun’dan başlattığı kurtuluş mücadelesi ülke içerisinde ona henüz yaygın bir ün kazandırmamış ama ona umut bağlayanlar azımsanamayacak kadar da çoğalmıştır. Oysa ki hakkında İstanbul Hükümeti ve basını tarafından aşırı bir kara propaganda yapılmaktaydı. İngilizler de bu süreçte boş durmamışlardır. Mustafa Kemal Paşa’yı *The Times* aracılığıyla 25 Kasım 1919’da “Türkiye’nin Asi Generali” sıfatıyla onu “çeteci” ilan etmişlerdir²⁵. O, kendisine, milletine ve muharebe meydanlarından tanıdığı askerlerine çok güvenmiştir. Bunun ayırdına ne Saltanat, ne İstanbul Hükümeti ne de İşgal Güçleri varmıştır. Rütbesiz ve ünvensiz Mustafa Kemal olağanüstü mücadeleler sonunda 23 Nisan 1920 yılında Ankara’da Büyük Millet Meclisi’ni açmış ve o tarihten sonra 29 Ekim 1923’ e kadar yürüteceği Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi’ne seçilmiştir. O artık istiklal mücadelesinin “Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa” unvanlı lideri olmuştur. Bu unvan, artık bütün yazışmalarda kullanılmaya başlanmıştır. Bunlardan bir örnek Adliye Vekili Celalettin Arif’in 18 Eylül 1336 (1920) tarihinde Mustafa Kemal Paşa’ya çektiği telgraf gösterilebilir: “Ankara’da Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine....²⁶”

Askerlik mesleğinden çıkarılmış, sahip olduğu nişanları geri alınmış, fahrî yaverlik rütbesinin kaldırılmış ve idam kararı Padişah tarafından onaylanmış Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa, İstanbul’da mütareke basınında “Kemal” ismiyle anılmış, mücadelesine ortak olanlar ise “Kemalist” olarak nitelendirilmiştir. *Alemdar Gazetesi*’nde “Anadolu, Kemalistlerden temizlenecek” manşeti atılmıştır²⁷.

Başkomutan

Batı Anadolu’nun büyük bir kısmını işgal etmiş Yunanlılar, Türk kuvvetlerinin Kütahya-Eskişehir Muharebeleri neticesinde Sakarya’nın

²⁴ Kemal Atatürk, **Nutuk**, C. III, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1969, Vesika 41, s. 933.

²⁵ Ergün Aybars, “Milli Mücadelede İngiliz Basını”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. IV/ Sy.12, 1988, s.615.

²⁶ Kemal Atatürk, **Nutuk**, C. II, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973, s.476-477.

²⁷ **Alemdar Gazetesi**, 29 Nisan 1920.

doğusuna çekilmesi üzerine cesaretlenmişler ve Ankara'yı ele geçirmek için yeni bir maceraya hazırlanmaya başlamışlardır. İngilizlerin "Asi General", İstanbul'un "Hain Kemal" olarak gördüğü "Anafartalar Kahramanı" "Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa" asker ve devlet adamı özelliklerinin gereği olarak Çanakkale'deki gibi tüm sorumlulukları sırtlanmaya hazırlanıyordu. Sakarya Meydan Muharebesi öncesinde Millet Meclisi tarafından 5 Ağustos 1921'de Mustafa Kemal Paşa'ya geniş salâhiyetlerle ve 3 ay müddetle "Başkomutanlık" tevcih eden kanun kabul edilmiştir²⁸. Mustafa Kemal Paşa'ya bir unvan daha verilmiş ve "Büyük Millet Meclisi Reisi Başkomutan Mustafa Kemal Paşa" olmuştur. Ona bu rütbe ve unvanların verilmesi; etkileyici liderliği yanında her unvan ve rütbenin gereğini hakkıyla ve başarıyla yerine getirmiş olması ve mutlak bir güven ortamı sağlamasıyla olmuştur. Başkomutan artık, İstanbul ve tüm Anadolu'da bir simge olmuştur. Adına toplu dualar, hatimler okunuyor, ona inananların sayısı hızla artıyordu. Yahya Kemal, Milli Mücadeleyi heyecanla destekleyen makalelerinde Atatürk'ten "Milli Timsal" olarak bahsetmiştir²⁹.

Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa

Sakarya'nın doğusuna çekiliş doğal olarak ülke içerisinde büyük bir ümitsizlik ve karamsarlığa sebep olmuştur. Başkomutan bir dizi emirler yayımlayarak olağanüstü tedbirler almıştır. 23 Ağustos'da başlayan ve 22 gün 22 gece süren Sakarya Muharebesi'nin 13 Eylül 1921'de kazanılmasından sonra Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa ile Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa cepheden "Edirne Mebusu İsmet ve Kozan Mebusu Fevzi" imzalarıyla 15-16 Eylül 1921'de gönderdikleri önerge ile Başkomutan'a "Müşirlik ve Gazilik" tevcihini önermişlerdir³⁰. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya Büyük Millet Meclisi tarafından 19 Eylül 1921'de kanunla "Müşir"(Mareşal) rütbesi ile "Gazi" unvanı verilmiştir³¹. Gazi kelimesi, Arapça olup, Müslümanlıkta düşmanla savaşan veya savaş yapmış kimseye verilen isimdir. Ayrıca, olağanüstü yararlıklar göstererek düşmanı yenen komutanlara devlet tarafından verilen onur unvanıdır³². *Kamus-i Türki*'de de Gazi, Gazâ eden; Düşmana karşı harb etmeğe giden; Bir memleketi feth ile memalik-i islamiyye dairesine idhâl eden askeri kumandan olarak tanımlanmıştır³³.

²⁸ Kocatürk, *Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi*, s.185.

²⁹ Yahya Kemal, *Eğil Dağlar*, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1970, s.32-36.

³⁰ Taner Lüleci, *Tarihi ve Siyasi Tefrika Birinci Millet Meclisi, Edirne Me'busu Mehmet Şeref*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2011, s.202.

³¹ Kocatürk, *Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi*, s.192.

³² TDK, *a.g.e.*, s.732.

³³ Sami, *a.g.e.*, s.960.

O'nun isminin soluna eklenen her rütbe ve unvan kendisine verilmiş bir ödül olmakla birlikte aynı zamanda görevi de olmuş ve o bunun bilincinde olarak meclise şöyle teşekkür etmiştir: "... Kazanılan bu başarı, Yüksek Heyetinizin iradesi ile kuvvet bulan ordumuzun iradesi sayesinde düşman ordusunun iradesinin kırılmasıyla belirmiştir. Bu sebeple ödüllendirilişimizin gerçek muhatabı yine ordumuzdur.³⁴"

Güçlü bir kişiliğe sahip ve gerçek bir liderdi. Kendisine takdir edilen orduda ki en büyük rütbe "Müşir"lik ve Türkler için şehitlikten sonra en kutsal unvan sayılan "Gazi"liği komuta ettiği orduya mal ederek, yayımladığı bildiri de minnettarlığını güçlü bir hitabetle sunmuştur; "... Zaferden dolayı sizin kahramanlıklarınızla, sizin gösterdiğiniz nihayetsiz fedakârlıklar pahasına kazanılan bu büyük muzafferiyetlerin millet tarafından takdirini gösteren bu rütbe ve unvanı, ancak size mal ederek bütün askerlik hayatımın en büyük iftihar sermayesi olarak taşıyacağım³⁵". Gazi artık Atatürk soyadını alacağı 1934 yılına kadar hemen her yerde "Gazi Hazretleri" unvanıyla anılacaktı.

Fahri Yaver'likten Fahri Profesör'lüğe: Aziz Şef

Büyük Taarruz'dan sonra Yunan Birliklerinin kesin yenilgiye uğratılması neticesinde kazanılan Büyük Zafer üzerine Gazi'nin 10 Eylül 1922 tarihinde İzmir'e gelişinde kendisinin idam fermanını çıkarmış olan İstanbul Hükümetinin ona "Kumandan-ı Besâlet (Kahraman Komutan)" unvan-sıfatıyla tebrik telgrafi göndermesi ise manidardır³⁶.

Atatürk, İstanbul Üniversitesi'nden fahri profesörlük unvanı almıştır. Bu paye kendisine o zamanki adı "İstanbul Darülfünunu Medresesi" olan bugünkü Edebiyat Fakültesi tarafından 19 Eylül 1922 tarihinde verilmiştir. Teklif, Yahya Kemal'den gelmiş ve karar ittifak ile alınmıştır. Karar, Mustafa Kemal Paşa'ya aşağıdaki gibi başlayan ünvan ve isimlerle ile bildirilmiştir: "Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi ve Başkumandan Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine, İstanbul Darülfünununun Edebiyat Medresesi Meclisi Müderrisleri 19 Eylülde akdettiği celsede Zât-ı Müncî-i kumandanîlerini fahrî müderrisliğe müttefikan intihap etmekle kesb-i fahreyleyler." İstanbul Darülfünunu Edebiyat Medresesi Riyaseti Necip Asım³⁷"

Lozan görüşmelerinde Gazi Mustafa Kemal'in 19 Temmuz 1923 tarihli telgrafına cevaben, İsmet Paşa telgrafında Gazi için "Şef" sıfatını

³⁴ TBMM Zabıt Cerideleri, 1921, Devre:I, Cilt:12, s.261.

³⁵ Kocatürk, *Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi*, s.193.

³⁶ Kocatürk, *Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi*, s.223.

³⁷ Kocatürk, *Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi*, s.312.

kullanmıştır:“Her dar zamanımda hızır gibi yetişirsin. Dört beş gündür çektiğim azabı tasavvur et. Büyük işler yapmış ve yaptırmış adamsın. Sana bağlılığım bir kat daha artmıştır. Gözlerinden öperim, pek sevgili kardeşim, Aziz Şefim. İmza: İsmet 20 Temmuz 1923³⁸.”

Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen süre zarfında gazetelerin tamamına yakınında ondan bahsedilirken “...Gazi Paşa Hazretleri, ... Gazi Paşa Kumandanımız, ... Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri” unvan ve isimleri kullanılmıştır³⁹. Yine gazetelerde onun için “Müşarunileyh” sıfatı sıkça kullanılmıştır. Arapçada, “işaret olunan, adı geçen” anlamında bir sıfat olan bu sözcük “Tanzimat döneminden beri en yüksek dereceli rütbelere için işaret sıfatı olarak kullanılmaktadır⁴⁰”. İzmir’de iken Göztepe nüfusuna kayıt olan Gazi Paşa için Hükümet Konağında adına tertiplenecek geceyle ilgili gazete haberinde : “...Paşa... Göztepede’ki Uşakzade Muammer Beyin köşklerine azimet eylemişlerdir. Bu gece belediye tarafından “Müşarunileyh” şerefine mükelef bir ziyafet keşide olunacaktır⁴¹.” Kendisine gecede sunulan ve *Vakit Gazetesinde* yayımlanan nüfus belgesindeki bilgiler şöyleydi⁴² : “İzmir’de Başkumandanımıza verilen nüfus tezkiresinin sureti”

Türkiye Hükümeti Nüfus Tezkiresidir

İsmi	: Gazi Mustafa Kemal
Pederinin ismi	: Tüccardan Ali Rıza Efendi
Validesinin ismi	: Zübeyde Hanım
Tab’iyeti	: Türkiye Hükümeti
Tevellüdü	: 1296
Dini	: İslam
İrki	: Türk
San’atı	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi ve Başkumandan
Mahallesi	: İzmir-Göztepe

³⁸ Atatürk, **Nutuk**, 1973, s.788.

³⁹ **Vakit**,15 Ocak/4 Nisan 1923.

⁴⁰ Özön, **a.g.e.**, s.615.

⁴¹ **Vakit**, 29 Ocak 1923, Numro:1844.

⁴² **Vakit**, 4 Şubat 1923, No:1850,EK-E.

27 kanunisasi 1339- Nüfus Memuru Mehmet Şevki Aydın Vilayeti Nüfus Müdüriyeti”

Gazete haberindeki nüfus tezkeresinin, Gazi Hazretleri'nin 29 Ocak 1923 tarihinde İzmir'de Latife (Uşaklıgil) Hanım'la evliliği üzerine düzenlenmiş olacağı değerlendirilmektedir. Tezkerenin isimi hanesinde isimle birlikte “Gazi” unvanının yazılması ve “Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi ve Başkumandan” unvanının ise San'atı bölümünde yazması dikkate değerdir.

Dahi-i Muazzam Cumhurreisi

30 Ekim 1923 tarihinde İstanbul'da Cumhuriyet'in ilanı sebebiyle Vilayet ve Kumandanlık Dairesinde tebrik töreninde Vali Haydar Bey mülga sadaret kapısına çıkarak “... Bütün milletimin efradını tebrik ederim. Hususıyla bu inkılabın ve halas ve rehanın mübeşşiri Dahi-i Muazzamı Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Cumhurreisliğine intihabı milletın büyüklerine karşı gösterdiği hürmetin mes'ud bir delilidir⁴³.” diye yaptığı konuşmada “Dahi-i Muazzam” sıfatını kullanarak Gazi'nin yeni unvanını: “Cumhurreis”ini muştulamıştır. Bu unvan da sık olarak kullanılmış ve onu tanımlamada “Gazi” unvanı ile ayrılmaz bir ikili olmuştur: “Türkiye Reisicumhuru Gazi Müşir Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine...” İstanbul Müdafaa-i Hukuk Livalar Heyet-i Merkeziyesinin, Cemiyet-i Belediye, Meclis-i Umumiye-i Vilayet, Tıp Medresesi Talebe Cemiyetinin Mustafa Kemal Paşa'ya çektikleri telgraflar hep aynı unvan ve saygı hitapları ile başlamıştır. Saltanatı kaybetmiş ve yalnızca halife unvanı kalmış Halife Abdulmecid Efendi'nin Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafta şöyleydi: “Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine, bu kere teceddüd eden şekl-i hükümetin mülk ve millet hakkında hayırlı olmasını Cenab-ı Hak'tan be'an ve temenni ederim. 31 Ekim 1923 Abdulmecid İbn Abdulaziz Han⁴⁴”

Halaskargazi / Müncî-i Azam

1926 yılından itibaren zaman zaman onun için “Halaskar” sıfatı da kullanılmıştır. Halâs Arapçada; kurtulma, kurtuluş anlamında isimdir. “Kâr” ise Farsça ek olup “isimlere katılarak o işi yapan anlamını verir”. Halaskar; kurtarıcı anlamına gelmektedir. 1927 yılında Cumhurreisi'nin İstanbul'u ziyareti sebebiyle; Cumhuriyet öncesinde ismi Şehit Muhtar Bey Caddesi, Cumhuriyet döneminde ise Şişli Caddesi olan bu caddenin ismi, İstanbul'un işgal altında olduğu yıllarda Mustafa Kemal'in bu caddede ikamet etmiş olması onuruna “Halaskargazi Caddesi” olarak değiştirilmiştir⁴⁵.

⁴³ İleri, 31 Ekim 1923, Numro 2046.

⁴⁴ İleri, 2 Kasım 1923, Numro:2048.

⁴⁵ http://tr.wikipedia.org/wiki/Halâskârgazi_Caddesi

Gazi'nin, 1919 yılında ayrıldığı İstanbul'a ve 1927 yılında gelişi büyük coşku yaratmıştır. Gençler, ihtiyarlar, çocuklar, kadınlar, kızlar, büyük küçük herkes, her vatandaşı, her İstanbullu bayram yapmış ve candan, gönülden bilindik unvanlarıyla ona seslenmiş: "Paşa Gazi var ol"⁴⁶. "Yaşa büyük Gazi var ol, var ol gözbebeğimiz, büyük müncimiz" diye alkış tutulmuştur⁴⁷.

Himaye-i Etfal Cemiyeti İstanbul Merkezi; yayımladığı *Annelere ve Çocuklara* isimli 1927 Salnamesinde⁴⁸ 4. sayfayı Gazi'nin bir portresine ayırarak üzerine "Bütün Türk Çocuklarının Büyük Hamisi Müncî-i Azam Mustafa Kemal Paşa Hazretleri" yazmıştır. Müncî Arapça bir sözcük olup kurtaran, kurtarıcı anlamında bir sıfattır⁴⁹. Müncî-i Azam: Ulu Kurtarıcı demektir.

Devlet ve milletin sorunları daima onun yaşamında öncelikli olmuştur. O genellikle geceleri de çalışmış, sabah güneşini görmeden yatağa girmemiştir. Bu alışkanlığı kendisine, Mahmut Esat Bozkurt tarafından "sevgili yurdun gece nöbetçisi" unvanının takılmasına neden olmuştur⁵⁰.

İngiliz Büyükelçisi G. Clerk'in, Munci-i Azam'ın İstanbul ziyareti nedeniyle hazırladığı raporların tamamı göz önünde bulundurulduğunda bir nokta fazlasıyla dikkat çekmiştir. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğindeki yeni kadronun kararlılığını ve başarısını, 1927 yılını genç Cumhuriyet için her açıdan verimli ve başarılı bir yıl olduğunu değerlendirmiştir. Gazi'nin İstanbul ziyareti de bu durumun en önemli göstergelerinden biri olmuştur. Zira ziyaret sıradan bir gezi değildir, Anadolu'nun galibiyetinin simgesidir. Büyükelçi, bu nedenle de Gazi Mustafa Kemal, için "Anadolu Şampiyonu" ifadesini kullanmıştır⁵¹.

En Büyük Türk, Baş Öğretmen Atatürk

Harf Devrimi ile birlikte halkın kısa sürede yeni alfabeyi öğrenmesi için okuma yazma öğreten millet mektepleri birer birer açılmış ve kendisi de bu mekteplerde dersler vermiştir. İsmet Paşa 8 Kasım 1928'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada Gazi Mustafa Kemal'e "Millet

⁴⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Haziran 1928.

⁴⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Haziran 1928.

⁴⁸ Salname, *Annelere ve Çocuklara*, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul, 1927, s.4, EK-F

⁴⁹ Özön, a.g.e., s.597.

⁵⁰ Niyazi Ahmet Banoğlu, *Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk*, İkinci Kitap, İstanbul, 1954, s.48.

⁵¹ Funda Şirin Selçuk, "İngilizlerin Raporlarında Atatürk'ün İlk İstanbul Ziyareti (1927)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 35, 2014, s.259.

Mektepleri Başöğretmenliği” unvanı verildiğini müjdelemiştir⁵². Bu karar 24 Kasım 1928 tarihinde *Resmi Gazete*’de yayımlanmıştır⁵³.

Büyük Zafer’in 10. yıldönümünü kutlamalarında Gazi’yi güneşe benzetenler bile olmuştur. 30 Ağustos 1932 tarihli *Akşam Gazetesi*⁵⁴’nin birinci sayfasında bir güneş resminin ortasına kırmızı renkte Atatürk profili yerleştirilmiş ve resmin üzerine “Ezeli ve Ebedi Türk Tarihinin Sönmez Güneşi” sıfatıyla bir başlık atılmıştır.

Gazi Mustafa Kemal, ülke içinde “Ezeli ve Ebedi Türk Tarihinin Sönmez Güneşi” sıfatıyla tanımlanırken, O’nun ilk biyografisi yazılmış ve biyografi bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de büyük bir yankı bulmuştur. H.C.Armstrong tarafından kaleme alınan kitapta yazar, Gazi Mustafa Kemal’i “Bozkurt” olarak isimlendirmiştir. Kitap da aynı isimle yayımlanmıştır.

Armstrong, İsa’dan sonra on üçüncü yüzyılda büyük kuraklık nedeniyle Orta Asya’dan büyük bir göçün başladığını, göç edenlerin arasında sancaklarının üzerinde “Bozkurt” olan, Süleyman Şah önderliğindeki Türklerin de bulunduğunu belirtmiştir. Ardından Süleyman Şah ile başlayan, üç yüzyıl sonra Kanuni Sultan Süleyman ile Adriyatik kıyılarındaki Arnavutluk’tan İran İmparatorluğu sınırlarına ve Mısır’dan Kafkasya’ya dek uzanan koskoca bir imparatorluğa ulaşan, ancak değişen ve gelişen politikalar ile egemenlikleri altındaki ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmalarına dahi karşı koyamayan, II.Abdülhamit’in boğazdaki sarayından kurnazca yönettiği ve can çekişen bir imparatorluk durumuna düştüğünü ifade etmiş ve bu süreci Selanik’te bir Türk olan Ali Rıza ve karısı Zübeyde’nin Mustafa adını koydukları bir oğullarının olduğuna bağlamıştır⁵⁵. Armstrong’un bu anlatımıyla adeta “Ezeli ve Ebedi Türk Tarihinin Sönmez Güneşi” olan Gazi Mustafa Kemal’in Türklüğünü pekiştirmiştir.

Gazi için en çok kullanılan yakıştırmalardan biri de “En Büyük Türk” sıfatı olmuştur. 30 Ekim 1933 tarihli *Akşam Gazetesi*’nde⁵⁶ Atatürk’ten “En Büyük Türk Gazi Hazretleri” olarak bahsedilmiştir. Aynı gazetede, Cumhuriyetin 10. yılının etkilerinin dünya basınındaki yansımalarından söz edilirken, Times’ın “Gazi’nin karşısında hürmetle eğilmek lazım” başlıklı haberinin kullanılması çok etkileyicidir. Çünkü yabancı basında Atatürk’ten bahsedilirken genellikle “Kemal” ismi kullanılmaktaydı.

⁵² **TBMM Zabıt Ceridesi**, 1928, Devre: III, Cilt: V, s.31.

⁵³ **Resmi Gazete**, 1928, sayı: 1048, Md.4.

⁵⁴ **Akşam Gazetesi**, 30 Ağustos 1932, EK-G.

⁵⁵ H.C. Armstrong, **Bozkurt**, (Çev.Gül Çağalı Güven), ARBA Araştırma Basım Yay.Tic., İstanbul, 1997, s. XI-XII.

⁵⁶ **Akşam Gazetesi**, 30 Ekim 1933, EK-H.

Atatürk: Kurtarıcı, Yeniden Canlandırıcı, Milli Kahraman

Soyadı Kanunu çıktıktan sonra Gazi Mustafa Kemal Paşa için soyadı aranmaya başlanmıştır.

"Bu konuda gerek Atatürk'ün sofrasında ve gerek CHP Meclis gurubunda ona layık bir soyadı bulmak için ileri gelen dil ve tarih uzmanlarının katılımlarıyla toplantılar yapılmış, bazı isimler tespit edilmiştir. Yapılan listedeki adlar Atatürk'e arz edilmiş ve Atatürk ise;"Arkadaşlarla bir kere konuşalım" demesi üzerine ikinci bir görüşmeye bırakılmıştır. Çankaya'da yapılan son bir toplantıda Saffet Arıkan'ın bir yazısında kullandığı "Türkata", "Türkatası" gibi iki ad kendisine arz edilmiş fakat Atatürk'ün:

"Birde arkadaşlar ne buyururlar bakalım" demesi üzerine Konya Milletvekili Naim Hazım (Onat) Bey;

"Müsaade buyurulur mu Paşam?" diye söz istemesi üzerine Atatürk;

"Arkadaşlar lütfen hocamızı dinleyelim" diye sözü kendisine bırakmıştır.

Naim Hazım Bey Türk Dil Kurumunda da çalışmıştır. Türkçe'yi ve Osmanlıca'yı çok iyi biliyordu. Her iki alanın dil, kurallarını gerçekten iyi biliyordu. Düşüncelerini şöyle açıklamıştır:"Türkata", "Türkatası" gerek yazılıta, gerek söylenişte bana biraz tuhaf geliyor. Arkadaşlar biliyorsunuz. Tarihimizde bir "Atabey" sözü unvanı vardır. Anlamı da yine biliyorsunuz, Bey'in, Emir'in, Şehzade'nin hatta Hükümdar'ın ilimde, idarede, askerlikte mürebbisi, müşaviri, hocası demektir. Atabey, kullanılmış tarihe geçmiş bir Unvan-ı resmidir. Bu unvanı taşıyan bir çok Türk Büyüğü vardır. Binaenaleyh bizde Türk'e her alanda atalık etmiş Türklüğü kurtarmış istiklaline kavuşturmuş olan Büyük Gazi'mize Atatürk: diyelim, bu soyadını verelim. Bu bana, şivemize de daha munis, daha uygun gibi geliyor." Gazi Mustafa Kemal Paşa, Naim Hazım Hoca'nın açıklamasını yerinde bulmuş ve kendisine teşekkür etmiştir⁵⁷.

Atatürk soyadı ittifakla kabul görmüş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına üç maddelik bir kanun sureti verilmiştir. Bu kanun TBMM'nin 24 Kasım 1934 tarihli toplantısında oy birliği ile kabul edilmiştir⁵⁸. Bu tarihe kadar gazetelerde "Büyük Şefimiz Gazi Hazretleri", "Gazi hazretleri", "Reisicumhur Hazretleri" gibi unvanlarla anılan Gazi, bu tarihten itibaren ağırlıklı olarak "Atatürk" ismiyle anılmaya başlanmıştır.

⁵⁷ Eren Akçiçek, **Mustafa Kemal Olmak**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2004, s.195-197.

⁵⁸ **TBMM Zabıt Cerideleri**, 1934, Devre:IV, cilt:XXV, s.34-35.

17 Aralık 1934'te kabul edilen ikinci bir yasa ile "Mustafa Kemal'e verilen Atatürk soyadının veya bunun başına ve sonuna söz konularak yapılan adların hiç bir kimse tarafından öz ya da soyadı olarak alınamayacağı" hükmü getirilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk için belki de en doğru, etkili ve en çarpıcı sıfatlar, dönemin ABD Ankara Büyükelçisi Charles H. Shriell tarafından *A Year's Embassy to Mustafa Kemal* adlı eserinde kullanılmıştır; "Bugün, dünyanın hiçbir yerinde devlet adamlığı bakımından Atatürk'ten üstün kimse yoktur." "...bir kurtarıcı, bir yeniden canlandırıcı, bir milli kahraman ve dünya çapında bir devlet adamı...⁵⁹". Kurtarıcı, kahraman ve üstün devlet adamı sıfatlarının bir yabancı tarafından Atatürk'e kullanılması onun önemsendiğinin bir göstergesidir.

Kemal ve Kamâl

Atatürk'ün "Atatürk" soyadını aldıktan Kemal ismini "Kamâl" olarak kullandığı Mustafa adını ise kullanmayı bıraktığı iddiası ile ilgili çeşitli tartışmalar ve görüşler olmuştur. Konu Mehmet Ö. Alkan'ın bir araştırma yazısında şöyle açıklanmıştır⁶⁰:

"...Atatürk'ün numaraları birbirini izleyen yeni harfli iki farklı nüfus cüzdanı vardır ve bildiğim kadarıyla bunlardan biri Anıtkabir'de, diğeri Savarona'da sergilenmektedir. İlki 51 sıra numaralı ve "No. 993.814.B" seri numaralıdır. İkincisi aynı 51 sıra numaralı ve fakat "No. 993.815.B" seri numaralıdır. İlk nüfus cüzdanı 1934'te verilmiş ve isim hanesinde "Kemal" yazarken, diğeri ise 1935'te verilmiş ve isim hanesinde "Kamâl" yazmaktadır. İlki ıslak damgalı, ikincisi soğuk damgalıdır. Her ikisinde de aynı fotoğraf vardır. Her ikisinde de doğum yılı "1881" olarak görülür. İkincisinde "Kamâl" gibi "Selânik" de şapkalı "a" ile yazılmıştır. Atatürk'ün N0.993.815.B kayıtlı ve "Kamâl" yazan nüfus cüzdanı Anıtkabir'de Atatürk'ün özel eşyalarının saklandığı müzenin birinci bölümünde 4 numarada sergilenmektedir. Soyadı Kanunu sonrasında Atatürk için hazırlanan nüfus kâğıdının fotoğrafı ilk kez Ulus gazetesinde 22 Son Kanun [Ocak] 1935'te yayınlanmış ve altına şu cümle yazılmıştır: 'Kurultay'ın, Reiscühurumuz Atatürk'e, bu soyadını vermesi üzerine değiştirilen hüviyet cüzdanının dün aldığımız bir fotoğrafını da okurlarımıza sunuyoruz.' ...Atatürk'ün tercih ettiği isim, imzalamak durumunda olduğu hukuki mevzuat üzerinden de izlenebilmektedir. Örneğin benim yaptığım araştırmaya göre soyadı almadan evvel imza attığı, ismini yazdığı son iki kararname 1 Teşrin-i Evvel 1934 tarihini taşımaktadır ve altındaki imzası "Reiscühur Gazi M. Kemal" şeklindedir. Bu

⁵⁹ Serdar Sakin, "Ulusal Bir Devlet Kurucusu Olarak Mustafa Kemal Atatürk", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sy. 15, 2003/2, s.201.

⁶⁰ Mehmet Ö Alkan, "Mustafa'dan Kamâl'a Atatürk'ün İsimleri", *Toplumsal Tarih Dergisi*, 2010, Sy. 204, s. 59-60, EK-1.

tarihten sonra imzasının bulunduğu ilk hukuki düzenleme "Soy Adı Ni-zamnamesinin Mer'iyete Konulması Hakkında Kararname" adını taşımaktadır ki artık yeni tercih ettiği ismini kullanmaktadır: 'Reisicümhur K. Atatürk' "

Devletimizin Banisi, Eşsiz Kahraman Atatürk, Ebedi Şef

Ölümü de yaşamı gibi hızlı olmuştur. "Hastalık ciddidir, öldürücü olabilir. Fakat kalbim sağlamdır, dayanacaktır⁶¹." dediği iki koma arasında bile Hatay meselesini soran, istilaları önleyen, saldırganlıkları yenen bu büyük adam maalesef ölümü yenememiştir. Ölümünün ardından 21 Kasım 1938'de radyoda yaptığı duygulu konuşmada arkadaşı, sırdaşı İsmet İnönü, onun için en güzel övgüleri ve sıfatları kullanmıştır⁶²:

"Büyük Türk Milletine, Bütün ömrünü hizmetine vakfettiği sevgili milletin ihtiram kolları üstünde ulu Atatürk'ün fani vücudu istirahat yerine tevdi edilmiştir. Hakikatte yattığı yer, Türk milletinin O'nun için aşk ve ifiharlarla dolu olan kahraman ve vefalı göğsüdür. Atatürk, tarihte uğradığımız en zalim ve haksız itham gününde meydana atılmış, Türk milletinin masum ve haklı olduğunu iddia ve ilan etmiştir. İlk önce, ehemmiyeti kavranmamış olan gür sesi, asla yıpranmayan bir kuvvetle nihayet bütün cihanın şuuruna nüfuz etmiştir. En büyük zaferleri kazandıktan sonra da Atatürk, ömrünü yalnız Türk milletinin haklarını insaniyete ezeli hizmetlerini ve tarihe hak ettiği meziyetlerini ispat etmekle geçirmiştir. ....Devletimizin banisi(kurucusu) ve milletimizin fedakâr, sadık hadimi(hizmetinde olan), insanlık idealinin aşık ve mümtaz(seçkin) siması (şahsiyeti) , eşsiz kahraman Atatürk: Vatan sana minnettardır."

İsmet İnönü *Aziz Atatürk* kitabında ise Atatürk'ün komutanlık nitelikleriyle ilgili olarak şunları söylemiştir: "Atatürk, zaferi sağlayan bu ordunun teşkilinde ve seferlerin acı günlerine dayanmakta, netice günlerinde kesin vuruşla sevk-i idarede, hakkıyla başkomutanlık etmiştir. Ümitsizlik anlarını yenmiş, vasıtasızlık ve imkânsızlık unsurlarını tesirsiz bırakmıştır⁶³."

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden 15 gün sonra dönemin İngiltere Büyükelçisi Percy Loraine'in Londra'ya özel bir kuryeyle gönderdiği ve üzerine "40 Yıl Boyunca Açıklanmayacak" damgası vurulan mektubunda, Atatürk'e "Diktatör" yakıştırmasında bulunanlara ders niteliğinde şunları söylemiştir⁶⁴: Telgraf No: 608, İngiltere Büyükelçiliği, Ankara, 25 Kasım 1938

⁶¹ Ruşen Eşref Ünaydın, *Atatürk'ü Özleyiş*, TTK Yayınları, Ankara, 1957, s.35.

⁶² <http://www.ismetinonu.org.tr/index.php/component/content/article/101-kasim/2445-tarihte-bugun-2122-kasim>

⁶³ İsmet İnönü, , *Aziz Atatürk*, Ankara 1963, s.6.

⁶⁴ Gül Celkan - Hasan Cicioğlu, "Mektuplarda Atatürk Kırk Yıllık Mektup Açıklanınca", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:XVIII/ Sy. 54, 2002, s.958.

“.....Korkarım gelecek nesillere Atatürk bir diktatör olarak aktarılacak. Bunun yanlış olacağı kanısındayım. Hem savaşta, hem barışta evet o büyük bir liderdi ancak gerçek bir diktatör değildi. Ne yazık ki ben, şimdiye kadar onu anlatabilecek diktatör kelimesine ait bir tanımımız olduğuna inanmıyorum. Ancak Hitler ve Mussolini'nin tersine, devlette idari veya yönetim fonksiyonu bulunmuyordu; af yetkisi yoktu; mahkemelere emir yetkisi yoktu; diplomatik misyon temsilcilerini reddetme hakkına sahip değildi. Bütün bu hususlara teknik gözle bakıp bir kenara iter ve tüm devlet meselelerinde onun isteklerinin hakim olduğu konusunda ısrar edebilirsiniz. Doğru, ancak daha çok o konudan sorumlu kişilerin onayının hakimiyeti şeklinde karşımıza çıkıyordu. Olayların gidişi, Atatürk'ün görüş açısının doğruluğunu, verdiği hükümlerin zekice olduğunu ve hata yapmadığını göstermiştir. Dolayısıyla sıkça fikirlerine başvurulması ve memnuniyetle bu fikirlerin uygulanmasını görmek pek de şaşırtıcı değil. Ancak onu Mussolini, Hitler veya Primo de Rivera gibi diktatörlerden ayıran belki de en büyük özellik, başından beri isteyerek ve çok emek sarf ederek, kendini yaşatacak bir sistem kurmaya çalışmasıdır. Atatürk'ten sonraki cumhurbaşkanı seçiminin sessizce hallolması ve ölümünden sonra kurduğu rejimin sakince sürmesi bir kriterse, evet başarılı olmuştur.....”

Atatürk'ün ölümünden sonra CHP kurultayı ilk kez 26 Aralık 1938'de toplanmıştır. CHP Olağanüstü Kurultayı, parti tüzüğünde değişiklik yaparak, Atatürk'ü Ebedî Şef, İsmet İnönü'yü de Millî Şef ilan etmiştir. Parti tüzüğünde konu ile ilgili yapılan madde değişikliği şu şekildedir⁶⁵:

Madde 2- Partinin banisi ve ebedî başkanı Türkiye Cumhuriyeti'nin müessisi olan Kemal Atatürk'tür.

10 Kasım 1938 tarihinde hayatını kaybeden Mustafa Kemal Atatürk, o tarihten bir buçuk ay sonra Cumhuriyet Halk Partisi'nin ebediyete kadar şefi seçilerek parti bazında ölümsüzleştirilmiş, aynı ebedilik ülke çapında da yaygınlaştırılmıştır.

İlk Toplum Modernleştirme Adamı: *Onur Simgesi*

UNESCO'nun kararıyla Atatürk ölümünün 25. yıldönümünde bütün dünyada anılmış ve “Onur Simgesi” ilan edilmiştir. UNESCO Türk Kurulu onun için: “Birleşmiş milletlerin, Atatürk'ü bütün insanlık için gerçek bir ‘Onur Simgesi’ olarak tanımlaması yerinde olmuştur.” demiştir⁶⁶.

Odesa Mecnikov Milli Üniversitesi Rektör Yardımcısı Felsefe Profesörü Vasily POPKOV tarafından “Atatürk'ün Mirası ve Sovyetler Sonrası Toplumun Modernizasyonu” konusu bir makale kaleme alınmış, makalede Atatürk “İlk Toplum Modernleştirme Adamı” olarak tanımlanmıştır:

⁶⁵ Tevfik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, İmge Kitapevi, Ankara, 1995, s.345.

⁶⁶ **Turkish National Committee for Unesco**, Ankara, 1963, s.215.

“Bilindiği gibi, 1934 yılında Atatürk soyadı verilen Mustafa Kemal, yalnız Türk Millî kurtuluş hareketinin lideri olarak değil, aynı zamanda yeni Türkiye'nin siyasal mimarı olarak tarihe geçmiştir. Atatürk, I. Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğrayan dev imparatorluğun yıkılması ve İtilâf Devletleri'nin işgali ile çarpılan Türk toplumunun bilincini değiştirmiştir. Atatürk'e “İlk Toplum Modernleştirme Adamı” diyebiliriz. Bu konuda Atatürk'ü tarih sahnesinde Ruzvelt takip eder.”⁶⁷

Büyük Dahi

Toplumu başarıyla eyleme geçiren, toplumsal kuvvetleri ustaca kullanan Atatürk için; 20. yüzyılın son yarısında en çok “Gazi”, “Ulu Şef”, “Ebedi Şef” sanlarını kullanılmışken, 21. yüzyılda en çok kullanılanlar ise şunlar olmuştur: “...Büyük Dahi, Ebedi Başkomutan, Yüce Devlet Adamı Atatürk...”⁶⁸. Yabancı basında ise “Modern Türkiye'nin Kurucusu” sıfatı sıklıkla kullanılmıştır.

Ayrıca günümüzde Atatürk'e hem bireyleri hem de bir toplumu etkileyerek peşinden sürüklemesi sebebiyle en çok yakıştırılan sıfatlardan biri de “Önder”, “Ebedi Önder”dir.

“Önderlik kavramının sözlük anlamı; yöneten, sürükleyen ve önde giden kişi demektir. Fakat bu tanım dar kapsamlı bir tanım olduğu için önderliği tanımlamada yetersiz kalmaktadır. Çünkü önder, sadece grup veya toplumlara liderlik eden kişi değil, aynı zamanda büyük insan topluluklarına amaç ve hedefler gösteren kimsedir.... Atatürk zaman ve koşulların gerekli kıldığı önderlik tarzlarını ve davranışlarını benimsemiştir. Atatürk zaman ve koşulları dikkate alarak yerine göre ‘göreve yönelik’, yerine görede ‘insana yönelik’ davranış biçimlerini uygulamıştır.... O bütün durum ve şartlarda geçerli olan bir önderlik yapısına sahiptir⁶⁹.” açıklaması tam da “Büyük Önder” sıfatının sahibini anlatmaktadır.

Onun için “Baba” ismi de kullanılmıştır. Baba lakabı, mecazi olarak; koruyucu, babalık duyguları ile dolu manasına gelmiş olsa da, Onun için en çok “Bir ülke veya bir topluluğa yararlı olmuş kimse: Atatürk Türk milletinin babasıdır⁷⁰” kasdıyla kullanıldığı şüphesizdir. Falih Rıfkı Atay bu ismi “Babamız Atatürk” kitabıyla pekiştirmiştir: “Her birinizin bir babası ve bir annesi var. Eğer Atatürk, milletin ve ordularının başında Anadolu savaşlarını

⁶⁷ <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-56/ataturk-ve-turkiye-cumhuriyetine-iliskin-yurt-disindan-haberler-ve-yorumlar>

⁶⁸ Faruk Güventürk, **Atatürk Dizisi: Atatürk'ün Devlet İdaresi Anlayışı ve Devlet Adamlığı**, Genelkurmay Yayınları, s.48.

⁶⁹ Salih Güney, “Fiedler'in Durumsal Önderlik Modeli Açısından Atatürk'ün Önderliğinin Değerlendirilmesi”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sy. 23, 1992, s.309, 315.

⁷⁰ TDK, **a.g.e.**,s.171.

kazanmasa idi, bu dünyada vatansız ve hürriyetsiz kalırdınız. Asıl öksüzlük budur. Onun için kitaba Babamız Atatürk adını koydum. Hayatınızı ana-babanıza, hür, şanlı ve şerefli Türklüğünüzü Atatürk'e borçlusunuz. ....⁷¹”

Sarışın Kurt

Atatürk'ün yaşayışı ne kadar sade, mizacı ne kadar gösterişsiz idi ise de, yaptığı işler o kadar büyüktü ki O, Türk milletinin yüzyıllardır beklediği bir “Başbuğ”u⁷², inandığı Şef'i, Millî Mücadele'nin Kahraman Komutanı (Kumandan-ı Baselet), Cumhuriyetin Banisi, Türk gençliğinin Önder'i olmuştur. Atatürk'e verilen bütün ad ve unvanlar ile ona yöneltilen övgü ve sıfatlar Türk Milletinin ona duyduğu sevgi ve saygısının göstergesi olmuştur. Nazım Hikmet Ran da *Kuva-yı Milliye Destanı*'nda⁷³ Mustafa Kemal Atatürk'ü şöyle tanımlamıştır:

“Birden bire beş adım sağında onu gördü.
Paşalar onun arkasındaydılar.
O, saati sordu.
Paşalar `üç' dediler.
Sarışın bir kurda benziyordu.
Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı.
Yürüdü uçurumun kenarına kadar,
Eğildi durdu...
Bıraksalar,
İnce uzun bacakları üstünde yaylanarak
Ve karanlıkta akan bir yıldız gibi kayarak
Kocatepe'den Afyon Ovası'na atlayacaktı.”

Önceleri “Bozkurt” olan Atatürk bu defa da “Sarışın Kurt” olarak tanımlandırılmış ve yazar tarafından birçok özelliği kaleme alınmıştır.

Sonuç

19.yüzyılın son çeyreğinde Selanik'te dünyaya gelen ve seçilmiş anlamında isimlendirilen “Mustafa”; öğretmeni tarafından yetenekleri ve zekâsı ile sınıftaki diğer Mustafalardan ayırt etmek üzere adının sonuna

⁷¹ Falih Rıfki Atay, **Babamız Atatürk, Pozitif Yayınları**, İstanbul, 2007, Önsöz.

⁷² Yusuf Koç-Ali Koç, **Belgelerle Türk Milliyetçi Hareketi'nin Lideri Başbuğ Atatürk**, Kamu Birlik Hareketi Eğitim Yayınları, Ankara, 2006.

⁷³ Atilla İlhan, **O Sarışın Kurt**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s.IX.

“Kemal” eklemesiyle “Mustafa Kemal”, Harp Okulu’ndan mezun olmasıyla “Mülazım Mustafa Kemal Bey” ardından “Erkan-ı Harp Namzedi Mustafa Kemal”, 1905 yılında “Kurmaya Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey”, 1907’de “Kolağası Mustafa Kemal Bey” ve 1909 tarihinde “Hareket Ordusu Kurmay Başkanı Mustafa Kemal Bey”, 31 Mart Ayaklanmasını bastırmak için Selanik’ten İstanbul’a gelen Hareket Ordusunda “Erkân-ı Harbiye Reisi (Kurmaya Bşk.) Mustafa Kemal Bey”, 27 Ekim 1913 tarihinde Sofya’ya Askeri Ateşe olarak atanması ve 1914 yılında rütbesinin yükselmesiyle “Kaymakam”, 25 Şubat 1915’te katıldığı Çanakkale savaşında Arıburnu cephesinde gösterdiği başarılarından dolayı bir çok ödülün yanı sıra 1 Haziran 1915’de “Miralay (Albay)”, taktik ve stratejik açıdan başarılı olması ve muharebede sorumluluk üstlenmek istemesiyle “Anafartalar Grubu Komutanı”, Anafartalar Grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal kahramanlığı, yiğitliği ve bunun akılla yaratıldığı ile büyüklüğü teslim edilmiş olan “Bir levha-i Şehamet”, Anafartalar’da art arda kazanılan zaferler sonrasında “Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal”, Çanakkale’nin İtilaf devletleri tarafından geçilememesiyle İngiliz Deniz Bakanı Winston Churchill’in tanımlamasıyla “Kaderin Adamı”, nihayetinde de “İstanbul’u Kurtaran Kahraman”, “Payitaht Kurtaran Kahraman”, Çanakkale Muharebesinin ardından 16. Kolordu Komutanlığı’na atanan Miralay Mustafa 1 Nisan 1916’da Diyarbakır’da iken “Mirliva (Tümgeneral/Tuğgeneral)”, zamanın bütün hitap ve yazışmalarda yaygın olarak kullanılmasıyla “Paşa”, 22 Eylül 1918’ de kendisine olağan üstü hizmetleri ve 7. Ordu’yu imhadan kurtardığı için “Fahri(onursal) Yaverlik” ünvanı verilmesiyle 7. Ordu Komutanı iken “Fahri Yaver-i Hazreti Şehriyari 7 nci Ordu Kumandanı M.Kemal”, 9 ncu Ordu Müfettişliği’ne atanmasıyla “9 ncu Ordu Kıtaatı Müfettişi Fahri Yaver Hazret-i Şehriyari Mirliva M. Kemal”, 7/8 Temmuz gecesi Harbiye Nezaretine ve Padişah’a resmi vazifesiyle beraber askerlik mesleğinden istifa ettiğini bildiren bir telgraf göndermesiyle “unvansız ve rütbesiz”, . Erzurum Kongresi’nde Erzurum Vilayeti Makamına verilen Hey’et-i Temsiliye üyelerinin isimlerini ve unvanlarını bildirilmesiyle “Sabık Üçüncü Ordu Müfettişi, Askerlikten Müstafi”, aynı heyete başkan seçilmesiyle 23 Nisan 1920’ye kadar yani TBMM açılana kadar “Hey’et-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal”, emperyalist güçlere karşı koymasıyla İngilizlerin tanımlamasıyla “Asi General”, İstanbul’un nitelendirmesiyle “Hain Kemal”, 23 Nisan 1920 yılında Ankara’da Büyük millet Meclisini açılması ve başkanı seçilmesiyle “Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa, Sakarya Meydan Muharebesi öncesinde Millet Meclisi tarafından 5 Ağustos 1921’de geniş salâhiyetlerle ve 3 ay müddetle “Başkomutanlık” tevcih eden kanun kabul edilmesiyle “Büyük Millet Meclisi Reisi Başkomutan Mustafa Kemal Paşa”, İstanbul ve Tüm Anadolu’da bir simge olmasıyla “Milli Timsal”, Sakarya Muharebesinin kazanılmasından sonra TBMM’de verilen

önergenin kabul edilmesiyle Başkomutan Mustafa Kemal Paşa 19 Eylül 1921’de kanunla “Müşir (Mareşal) ve Gazi”, Büyük Taarruz’dan sonra Yunan birliklerinin kesin yenilgiye uğratılmasıyla daha önce kendisi hakkında idam fermanını çıkarmış olan İstanbul Hükümetinin gönderdiği tebrik telgrafında hitap şekli “Kumandan-ı Besâlet (Kahraman Komutan)”, İstanbul Darülfünununun Edebiyat Medresesi Meclisi Müderrislerinin 19 Eylül’de yaptıkları toplantıda kabul edilmesiyle “Fahri profesör”, Cumhuriyetin ilanına kadar geçen süre zarfında gazetelerin tamamına yakınının yayımlamasıyla “Gazi Paşa Hazretleri”, “Gazi Paşa Kumandanı”, “Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri”, Arapçada, işaret olunan, adı geçen” anlamında “Müşarunileyh”, “Dahi-i Muazzam” sıfatı ile tanımlanmış, Cumhuriyetin ilanı ile “Türkiye Reiscumhuru Gazi Müşir Mustafa Kemal Paşa Hazretleri”, vatan ve millet için gece demeden gündüz demeden çalışmasıyla “Sevgili Yurdun Gece Nöbetçisi”, vatan ve milleti kurtaran kişi olmasıyla “Halaskar” ve “Müncî-i Azam”, milletine yeni Türk alfabesini öğretmek amacıyla kara tahta başına geçmesiyle “Millet Mektepleri Başöğretmeni” Büyük Zafer’in 10. yıldönümünü kutlamaları vesilesiyle “Ezeli ve Ebedi Türk Tarihinin Sönmez Güneşi” H.C.Armstrong tarafından kaleme alınan kitapta En “Büyük Türk” tanımıyla özdeşleşen “Bozkurt” , Türk’e her alanda atalık etmesi Türklüğü kurtarması istiklaline kavuşturması nedeniyle “Atatürk” olmuştur.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

Resmi Gazete, 1928, Sayı: 1048

TBMM Zabıt Cerideleri, 1921, Devre: I, C. 12.

TBMM Zabıt Ceridesi, 1928, Devre: III, C. V.

TBMM Zabıt Cerideleri, 1934, Devre: IV, C. XXV.

Kitaplar

Akçiçek, Eren, **Mustafa Kemal Olmak**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1.Basım, İstanbul 2004.

Armstrong, H.C., **Bozkurt**, Çev.Gül Çağalı Güven, ARBA Araştırma Basım Yay.Tic., İstanbul 1997.

Atatürk, Kemal, **Nutuk**, C. III, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1969.

- Atatürk, Kemal, **Nutuk**, C. II, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1973.
- Atay, Falih Rıfki, **Babamız Atatürk**, Pozitif Yayınları, İstanbul 2007, Önsöz
- Çavdar, Tefvik, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, İmge Kitapevi, Ankara, 1995.
- Erden, Ali Fuad, **Atatürk**, Burhanettin Erenler Matbaası, İstanbul, 1952.
- Genelkurmay ATESE, **Atatürk'ün Not Defterleri-I**, Genelkurmay Yayınları, Ankara 2004.
- Genelkurmay ATESE, **Atatürk'ün Not Defterleri-VI**, Genelkurmay yayınları, Ankara 2005.
- Güler, Ali, **Sarı Paşa İnsan Atatürk**, Berikan Yayınları, Ankara, 2007.
- Güventürk, Faruk, Atatürk Dizisi: **Atatürk'ün Devlet İdaresi Anlayışı ve Devlet Adamlığı**, Genelkurmay Yayınları, S.17.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Harp Tarihi Dairesi, E.U. Basımevi, Sayı: 5, Ankara, 1953.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Harp Tarihi Dairesi, E.U. Basımevi, Sayı: 27, Ankara, 1959.
- İlhan, Atilla, **O Sarışın Kurt**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.
- İnönü, İsmet, **Aziz Atatürk**, Ankara, 1963.
- Kemal, Yahya, **Eğil Dağlar**, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1970.
- Kocatürk, Utkan, **Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi**, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1973.
- Kocatürk, Utkan, **Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2007.
- Koç, Yusuf - Koç, Ali, **Belgelerle Türk Milliyetçi Hareketi'nin Lideri Başbuğ Atatürk**, Kamu Birlik Hareketi Eğitim Yayınları, Ankara, 2006.
- Lüleci, Taner, **Tarihi ve Siyasi Tefrika Birinci Millet Meclisi, Edirne Me'busu Mehmet Şeref**, Yeditepe yayınları, İstanbul, 2011.
- Niyazi Ahmet Banoğlu, **Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk**, İkinci kitap, İstanbul, 1954.
- Özön, Mustafa Nihat, **Osmanlıca Türkçe Sözlük**, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1987.
- Salname, 1927, **Annelere ve Çocuklara**, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul.
- Sami, Şemseddin, **Kamus-i Türki**, Sahhaflar, İstanbul, 2011.
- Şapolyo, Enver Behnan, **Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi**, Rafet Zaimler Yayınevi, İstanbul, 1958.
- TDK, **Türkçe Sözlük**, TDK Yayınları, Ankara, 2005.

Turkish National Committe for Unesco, Ankara, 1963.

Ünaydın, Ruşen Eşref, **Atatürk'ü Özleyiş**, TTK Yayınları, Ankara, 1957.

Makaleler

Gül Celkan / Hasan Cicioğlu, Kasım 2002, “Mektuplarda Atatürk Kırk Yıllık Mektup Açıklanınca”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:XVIII, Sayı 54, s.953-961

Ergün Aybars, “Milli Mücadelede İngiliz Basını”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 1988, Cilt IV, Sayı:12, s.603-636

Funda Şirin Selçuk, “İngilizlerin Raporlarında Atatürk' ün İlk İstanbul Ziyareti (1927)”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı.35, s.245-262

İsmet Görgülü, “Çanakkale Zaferi ve Atatürk”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt: 4, 1995, Sayı: 16, s.491-500,

Mehmet Ö. Alkan, “En Çok Doğru Bildiğimizden Kuşkulunmak-2 Mustafa'dan Kamâl'a Atatürk'ün İsimleri”, **Toplumsal Tarih**, Aralık 2010, No: 204, s. 56-62

Salih Güney, “Fiedler'in Durumsal Önderlik Modeli Açısından Atatürk'ün Önderliğinin Değerlendirilmesi”,**Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Mart 1992, Sayı 23, s.309-315

Serdar Sakin, “Ulusal Bir Devlet Kurucusu Olarak Mustafa Kemal Atatürk” , **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** , Sayı: 15 Yıl : 2003/2, s.191-205

Sürelî Yayınlar

Akşam Gazetesi, 30 Ağustos 1932

Akşam Gazetesi, 30 Ekim 1933

Alemdar Gazetesi, 29 Nisan 1920

Cumhuriyet Gazetesi, 7 Haziran 1928

Cumhuriyet Gazetesi, 17 Haziran 1928, No. 1474

İleri, 31 Ekim 1923, Numro 2046

İleri, 2 Kasım 19239, Numro:2048

Vakit,15 Ocak/4 Nisan 1923

Vakit, 29 Ocak 1923, Numro:1844

Vakit, 4 Şubat 1923, No:1850

İnternet Kaynakları

http://tr.wikipedia.org/wiki/Halâskârgazi_Caddesi

<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-56/aturk-ve-turkiye-cumhuriyetine-iliskin-yurt-disindan-haberler-ve-yorumlar>

<http://www.ismetinonu.org.tr/index.php/component/content/article/101-kasim/2445-tarihte-bugun-2122-kasim>

EKLER

EK-A Başbakanlık Atatürk Arşiv Belgeleri, Belge-17 Tıpkıbasımı

BELGE - 17

DARÜLFAKİH ŞAHİDİ		DARÜLFAKİH ŞAHİDİ	
Sıra No	Adı Soyadı	Sıra No	Adı Soyadı
1405	[Handwritten Name]	18	[Handwritten Name]
[Handwritten]	[Handwritten]	18	[Handwritten]
[Handwritten]	[Handwritten]	18	[Handwritten]

[Handwritten Title]

[Handwritten Text]

[Handwritten Signature]

[Handwritten Date]

EK-B Belge-17 Günümüz Türkçe Yazısı

BELGE - 17

B. E. O.
Mütenevvia Kısmı
Karton No : 63
Dosya No : 2
Belge No : 340052

DÂİRE-İ SADÂRET
Umûr-ı Mühimme Kalemi
Evrak No : 438
Tarih : 24 Eylül 1918

HARBİYE NEZÂRETİ YÜKSEK MAKÂMINA

21 Eylül 1918 tarihli 1/446 numaralı yazılarına cevaptır.
Yedinci Ordu Kumandanı Tuğgeneral Mustafa Kemal Paşa'nın Pâdişâhın Fahrî Yâverliğine getirilmesine dâir izin alınmak suretiyle çıkarılan Pâdişâh Buyruğunun tasdikli sureti ekli olarak tarafınıza gönderildi efendim.

23 Eylül 1918 tarihli Pâdişâh Buyruğu üzerine.
Pâdişâh Buyruğu, Kayıt Şubesine verilmiştir.

EK-C Vesika No:702 Tıpkıbasımı

VESİKA NO: 702

۱
۵۲۴

۱۰۱
۱۱-۱۱-۱۹

~~بیمار در ایستگاه...~~

۱- بیمار در ایستگاه... سوار سبیل...
 ۲- ...
 ۳- ...
 ۴- ...
 ۵- ...
 ۶- ...
 ۷- ...
 ۸- ...
 ۹- ...
 ۱۰- ...

تقریباً ...

...
 ...
 ...

EK-D Vesika No:702 Çevrim Yazısı

702 No. lı vesikanın açıklaması

Yıldırım Ordular Grubu Kumandanının Piyade, Süvari ve Makinelitüfek bölüklerinden mürekkep bir müfrezenin İslâhiye'ye sevkı hakkında 7 nci Ordu Erkânıharbiye Reisine verdiği emrin aslını göstermektedir.

Vesika No.: 702

Adana 1/11/34	1 Şube 543
------------------	------------------

Yedinci Ordu Erkânıharbiye Riyasetine

1 — Yedinci Ordu Karargâhında Süvari Binbaşı Ferhat Beyin taht-ı emrinde sureti mahsusada teşkil edilmiş bulunan Süvari, Piyade ve (Mitralyöz) bölükleri mumaileyh Ferhat Beyin taht-ı emrinde olarak zatâlinize not ettirdiğim veçhile karadan İslâhiye istikametine tahrikedilecektir. Ferhat Bey şimendüfer güzergâhında muvasalat edeceği her istasyondan Grup Erkânıharbiye Riyasetine malûmat verecektir.

2 — Halep Menzil Müfettişliği Karargâhından teşkil edilen Süvari ve Piyade takımları mevcutlarının serian inbası. Mezkûr takımlar Yedinci Ordu Karargâhına merbut kalacaklardır.

3 — Raco ile İslâhiye arasında yürü yüşte bulunduğu tahmin edilen Grup Muhafız 33 mevcutlu Süvari takımı ile altı tüfekli Makinelitüfek bölüğü serian buldurularak Raco'ya celbedilecektir. Mezkûr Müfrezenin sureti istihdamı Grup Erkânıharbiye Riyasetinden sorulacaktır.

Fahri Yaver-i Hazreti Şehriyari
7 nci Ordu Kumandanı
M. Kemal

Şifreye tahvil edilmiştir 31/Minh
İbrahim Şefik

EK-F Himaye-i Etfal Cemiyeti, 1927, Salname

EK-I Nüfus Hüviyet Cüzdanı, Seri No. 993814, Seri No. 99381515

 NÜFUS HÜVİYET CÜZDANI <small>Min. İÇİŞLERİ - B.</small> <small>No. 993814 - B.</small>		Aile ismi, yeni isim ve şifresi	<i>Atatürk</i>
		Adı	<i>Kemal</i>
		Babasının adı	<i>Abdül Ali Rıza</i>
		Annesinin adı	<i>Abdül Lübeyze</i>
		Doğum yeri	<i>Selânik</i>
		Doğum tarihi	<i>1881</i>

NÜFUS KÂĞIDI 993814 numaralı nüfus kâğıdı — Aile ismi; Ata-
rürk. Adı: Kemal. Doğum tarihi: 1881... Bu nüfus

<p>T. C.</p> NÜFUS HÜVİYET CÜZDANI <small>Min. İÇİŞLERİ - B.</small> <small>No. 993815 - B.</small>		Aile ismi, yeni isim ve şifresi	<i>Atatürk</i>
		Adı	<i>Kemal</i>
		Babasının adı	<i>Abdül Ali Rıza</i>
		Annesinin adı	<i>Abdül Lübeyze</i>
		Doğum yeri	<i>Selânik</i>
		Doğum tarihi	<i>1881</i>

No. 993815 - B.